

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 2, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.712:330.342.146

*Н. І. Астахова,
ст. викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЯТИВНО-КОНТРОЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

*N. I. Astakhova,
Department of Financial Management and Stock Market,
National Economic University Odessa, s.Odessa*

METHODOLOGICAL APPROACHES REGULATORY AND CONTROL OF LOCAL AUTHORITIES IN REGIONAL DEVELOPMENT

В статті обґрунтовано методичні підходи щодо регулятивно-контрольної діяльності місцевих органів влади у регіональному розвитку, проведення регіонального контролю з боку місцевих органів влади у напрямках нарощування капіталу комерційних банків та мінімізації банківських ризиків для підвищення стійкості та надійності.

In this article the methodological approaches to the regulatory-control of local authorities in regional development, regional control by local authorities in the areas of capacity-equity commercial banks and bank risk minimization to improve the stability and reliability.

Ключові слова: *місцеві органи влади, регулятивно-контрольна діяльність, методичні підходи, регіональний розвиток, регіони.*

Keywords: *local government, regulatory and control activities, methodological approaches, regional development regions.*

Постановка проблеми. Нарощування капіталу банків – це ключ їх сталого розвитку на основі збільшення обсягів операцій, розширення мережі установ, підвищення прибутковості при дотриманні економічних нормативів і забезпеченні інтересів вкладників і кредиторів. У світовій практиці відомий досить широкий спектр стимулів щодо підвищення капіталізації банків. Проблема капіталізації регіональних банків перебуває в центрі уваги НБУ, вищих органів управління комерційних банків, а також науковців. Однак частіше за все її розглядають як загальну ціль, стратегічне завдання, без конкретизації шляхів, механізмів та інструментів нарощування банківського капіталу. На макрорівні вирішення цієї проблеми зводиться переважно до вирішення певних завдань і нормативів, а практичний її аспект покладається на окремі банки, які повинні виробити механізми і знайти потрібні кошти. Проте надзвичайні складність і актуальність цієї проблеми потребують комплексного її вирішення. Зокрема, на макрорівні необхідно забезпечити стимулювання нарощування банківського капіталу шляхом установлення відповідних регуляторних і фінансових важелів, на мікрорівні – запровадити дієві інструменти збільшення капіталу через удосконалення фінансового менеджменту й системи стимулювання колективів комерційних банків з боку місцевих органів влади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням регіонального контролю банківського капіталу присвячено ряд праць як українських, так і зарубіжних науковців – Роберта Л.Бернса, П'єра-Іва Торавалю, М.Тьєссе, Ф.Труссарда, Л. Батракової, В.А. Купчинського, В. Кротоню, С. Бережного, Л. Дідик, В. Кочеткова. Проте автори здебільшого не досліджують такий напрям управлінської діяльності МОВ як регіональний контроль.

Метою дослідження є обґрунтування методичних підходів щодо організації регіонального контролю банківської діяльності з боку місцевих органів влади у напрямі сприяння нарощування капіталу комерційних банків та мінімізації банківських ризиків.

Виклад основного матеріалу

Передусім зазначимо, що економічний капітал слід розглядати як функцію, що діє, зважаючи на середовище, в якому функціонує банк. Розрахунок економічного капіталу покликаний врахувати не лише кредитний, ринковий та операційний ризики, як це здійснюється відповідно до Базеля II через показник адекватності капіталу, а й ризик ліквідності, трансферту, страхування, концентрації: відсотковий, стратегічний, репутаційний, а також інші можливі ризики та їх поєднання, що може привести до посилення чи послаблення ефекту спільної дії. Тобто показник економічного капіталу повинен максимально враховувати агреговану дію всіх видів ризиків, на які наражається і які вважає за необхідне контролювати МОВ.

Теоретично економічний капітал можна також розглядати як певний захист банку від майбутніх втрат, спричинених ризиками на певному, заздалегідь визначеному довірчому інтервалі. При цьому очікувані збитки (expected loss) слід розглядати як прогнозований середній розмір втрат банку за певний проміжок часу. На практиці такі збитки покриваються за рахунок операційного доходу або ж, у разі збитків за кредитами, враховуються у вартості кредиту шляхом підвищення відсоткової ставки чи компенсуються відповідним нарахуванням резервів.

Неочікувані та непередбачувані збитки (unexpected loss) – це збитки понад їх очікуваний розмір, які визначаються як мінливість втрат банку відносно їх середнього значення за певний період часу. Тому історично саме необхідність забезпечення банківського бізнесу від неочікуваних збитків і зумовила потребу у використанні показника економічного капіталу.

Оскільки основна суть економічного капіталу полягає в тому, що він обчислюється як функція від збитків за ризиками, то очікувані збитки (EL) можна визначити як добуток ймовірності настання дефолту (PD – probability of default) протягом певного періоду часу, розміру очікуваних від дефолту збитків (кількісного впливу дефолту - LGD – loss given default) та оцінки загальної суми експозиції під дефолтом (EAD – exposure at default), тобто кількісного значення того показника (явища), що знаходиться під ризиком (вартість наданого кредиту, сума валютної позиції тощо).

$$EL = \frac{PD \times LGD \times EAD}{100 \times 100} \quad (1)$$

При здійсненні розрахунків економічного капіталу регіональні контролери МОВ повинні ідентифікувати ризики (із визначенням їх груп та елементів), а також приймати певні кількісні значення показників PD та LGD, використовуючи певні рейтингові оцінки, аналоги тощо.

Показник LGD зазвичай також визначається на основі історичних даних, залежно від того, яка сума збитків припаде на один кредит чи на іншу певну одиницю, якою вимірюється експозиція під ризиком, і в кінцевому підсумку характеризується питомою величиною збитків, вираженою на грошових одиницях. Таке уточнення є важливим з огляду на те, що завдяки певній кореляції як дефолтів, так і збитків між різними видами ризиків або їх складових загальний ризик може бути меншим або більшим від суми окремих ризиків. Наприклад, завдяки концентрації кредитів ризик дефолту кредитного портфеля буде меншим, ніж сума ризиків всіх його складових.

Таким чином, економічний капітал можна розглядати як інструмент для поліпшення ідентифікації та вибору ризиків. Зазвичай прийняття банком ризиковіших стратегій обумовлене й вищою дохідністю трансакцій, яка може компенсувати підвищення ризику та рівня очікуваних збитків.

Проведене дослідження дає підставу стверджувати, що використання досконаліших моделей оцінки ризиків може сприяти зниженню вимог до мінімального розміру капіталу, хоча разом із тим потребує від банків і досконалішого процесу управління ризиками, який в свою чергу, може бут об'єктом контролю з боку наглядових органів. У зв'язку з цим слід зазначити, що за свідченнями практиків, процеси управління ризиками в більшості вітчизняних банків налагоджені ще недостатньо чітко та якісно. Деякі види ризиків (наприклад, репутаційний) взагалі не мають методик розрахунку, немає і надійних методик агрегації ризиків тощо. Разом із тим зазначимо, що навіть методики, запропоновані Базелем II, практично можуть бути використані лише для оцінки ризику з метою розрахунку достатності капіталу, але не для цілей управління ризиками чи розрахунку економічного капіталу.

Узагальнюючи викладене вище, а також спираючись на світову практику, зробимо висновок про практичну доцільність використання системою контролю з боку МОВ наведених методик оцінки ризику та нарахування економічного капіталу з метою забезпечення ефективного і стабільного функціонування регіональних банків.

Виділивши з показників, що характеризують відхилення стану банку від запланованих такі, що контролюють величину власного капіталу, можна здійснювати оперативне регулювання, як самим показником власного капіталу, так і діапазоном можливих значень.

Встановлено, що поточне значення величини власного капіталу повинне знаходитися в діапазоні, обмеженому мінімально допустимим його значенням з погляду виконання всіх вимог банківського законодавства і максимальним значенням, обумовленим необхідністю підтримки заданого рівня рентабельності:

$$K^{\text{факт}} \in [K^{\text{мін}}; K^{\text{макс}}], \quad (2)$$

де $K^{\text{мін}}$ - мінімальне значення величини власного капіталу обумовлене необхідністю дотримання обов'язкових економічних нормативів, грн.;

$K^{\text{макс}}$ - максимальне значення величини власних джерел фінансування діяльності банку, отримане на основі підтримки заданого рівня рентабельності власного капіталу, грн.

Знаходження $m(K^{\text{факт}})$ в інтервалі $[0;0,5]$ повинне оцінюватись як передкризовий стан, що вимагає термінового фінансового оздоровлення банку.

Регіональним фінансовим контролерам та менеджерам кожного банку необхідно встановлювати власний діапазон "дозволеного ризику", всередині якого його стан буде розглядатися як безпечний.

Пропонуємо наступні варіанти при аналізі приналежності поточного значення величини $K^{\text{факт}}$ інтервалу можливих значень (табл. 1).

Таблиця 1.
Пропозиції для проведення аналізу функції приналежності поточного значення власного капіталу банку інтервалу можливих значень

Варіант	Характеристика
$0 < m(K^{\text{факт}}) < 0,5$ $K^{\text{факт}} \geq K^{\text{мін}}$, $K^{\text{факт}} \leq K^{\text{макс}}$	Банком з малою часткою ймовірності будуть виконуватися обов'язкові економічні нормативи й умови забезпечення очікуваної рентабельності власного капіталу. Фактична величина власного капіталу з малою ймовірністю буде знаходитися всередині діапазону $[K^{\text{мін}}; K^{\text{макс}}]$. Чим ближче $m(K^{\text{факт}})$ до 0, тим більше ризик втрати можливості виконання вимог законодавства і власників банку.
$0,5 \leq m(K^{\text{факт}}) \leq 1$ $K^{\text{факт}} > K^{\text{мін}}$, $K^{\text{факт}} < K^{\text{макс}}$	Банком виконуються обов'язкові нормативи й умови забезпечення очікуваної рентабельності власного капіталу. Фактична величина власного капіталу з великою часткою ймовірності буде знаходитися всередині діапазону $[K^{\text{мін}}; K^{\text{макс}}]$. Чим ближче $m(K^{\text{факт}})$ до 1, тим з більшою впевненістю можна вважати стан капітальної бази банку близьким до "суб'єктивно ідеального".
$m(K^{\text{факт}}) = 1$ $K^{\text{факт}} > K^{\text{мін}}$, $K^{\text{факт}} < K^{\text{макс}}$	Банком виконуються обов'язкові економічні нормативи й умови забезпечення очікуваної рентабельності власного капіталу. Стан його капітальної бази може розглядатися як "суб'єктивно ідеальний".
$m(K^{\text{факт}}) = 0$ $K^{\text{факт}} > K^{\text{мін}}$, $K^{\text{факт}} > K^{\text{макс}}$	Банком виконуються обов'язкові економічні нормативи, але не забезпечується рівень рентабельності власного капіталу. Необхідно переглянути політику власників щодо рівня ROE, або скоригувати портфель активів (з метою збільшення прибутковості) та політику залучення позикового капіталу.
$m(K^{\text{факт}}) = 0$ $K^{\text{факт}} < K^{\text{мін}}$, $K^{\text{факт}} < K^{\text{макс}}$	Банком не виконуються обов'язкові економічні нормативи. Необхідна розробка комплексу заходів щодо нарощування величини власного капіталу, зміни політики залучення позикового капіталу, зниженню ризику портфеля активів.
$K^{\text{мін}} > K^{\text{макс}}$	Вимоги власників до рівня ROE завищені або структура пасивів і активів створює підвищені вимоги до рівня власного капіталу банку. Необхідно переглянути політику власників щодо рівня ROE чи змінити політику залучення позикового капіталу, знизити ризик портфеля активів.

Таким чином, можна сказати про доцільність використання запропонованих методів і моделей управління власним капіталом банку, що дозволить значно підвищити ефективність управління формуванням власного капіталу.

Враховуючи концепції регулятивного і економічного капіталу, пропонуємо в цілях державного контролю капіталу регіональних банків використовувати агрегований показник адекватності капіталу. При цьому, визначаючи оптимальний по величині і структурі капітал, слід виходити із стратегії управління банком. Як один з методів оцінки капіталу і визначення його адекватності можна використовувати порівняльний аналіз. Порівнюючи отримані в ході оцінки капіталу коефіцієнти аналогічних банків, які можна зіставити за розміром, типом, стратегією і умовами функціонування, а також банками - конкурентами, можна визначити ринковий оптимальну величину адекватного капіталу і виявити резерви поліпшення його якості.

Пропонується розраховувати агрегований показник адекватності капіталу, об'єднуючий різні розрізнені коефіцієнти, що характеризують капітал банку. Для розрахунку агрегованого показника адекватності капіталу комерційний банк самостійно визначає систему коефіцієнтів, що відображають якість капіталу і показники його достатності, після їх розрахунку кожному коефіцієнту привласнюється рейтинг значущості, виходячи з пріоритетності визначуваною стратегією управління

капіталом, після чого розраховується агрегований показник адекватності капіталу. Для визначення агрегованого показника необхідно привласнити крім рейтингу коефіцієнтів кожному з них певну кількість балів залежно від їх порівняльної характеристики (в порівнянні з нормативним значенням або в порівнянні з банком-конкурентом). Сума добутку рейтингу показників на їх бальну оцінку і дасть у результаті агрегований показник адекватності капіталу. Система коефіцієнтів побудована на основі різних показників, що використовуються вітчизняними економістами для оцінки банківської діяльності, наприклад Л.Г. Батраковою, В.А. Купчинським, В. Кротоним (табл. 2.).

Таблиця 2.
Система коефіцієнтів, що використовуються при розрахунку агрегованого показника адекватності капіталу

Коефіцієнт	Спосіб розрахунку	Зміст	Рекомендоване значення	Рейтинг показника
Коефіцієнт достатності капіталу (К1)	$\frac{K}{PA}$	Відношення капіталу до активів, зважених з урахуванням ризику	Мін.0,1 0,11	0,3 – 0,5
Генеральний коефіцієнт надійності (Кн)	$\frac{K}{AP}$	Відношення капіталу до робочих активів	Оптим.1	0,2 – 0,4
Коефіцієнт використання капіталу (Квк)	$\frac{K}{KB}$	Відношення капіталу до суми кредитних вкладень	Мін.1	0,2 – 0,4
Коефіцієнт фондової капіталізації (Кф)	$\frac{K}{УФ}$	Відношення власних коштів до коштів засновників	Оптим.3	0,15 – 0,25
Коефіцієнт захищеності капіталу (Кз)	$\frac{ЗК}{K}$	Відношення захищеного капіталу до всього капіталу	Оптим.1	0,05 – 0,15
Коефіцієнт іммобілізації (Кім)	$\frac{Im}{K6}$	Відношення суми іммобілізації до капіталу – бруто	Макс.1	0,05 – 0,15
Коефіцієнт забезпечення зобов'язань (Кзз)	$\frac{K}{O}$	Відношення капіталу до суми зобов'язань	Мін.0,1	0,1 - 0,4
Рентабельність капіталу (Кр або ROE)	$\frac{\Pi}{K}$	Відношення прибутку до капіталу	Мін.0,1	0,3 – 0,5
Мультиплікатор капіталу (Км)	$\frac{A}{K}$	Відношення активів до капіталу	Мін.8	0,1 -0,15

Банк визначає систему коефіцієнтів самостійно, але у зв'язку з тим, що рейтинг встановлюється виходячи з процентного змісту коефіцієнтів в агрегованому показнику то розраховується він у вигляді десятичного дробу і загальна сума рейтингів всіх показників повинна скласти 1.

Рейтинг показників залежно від обраної банком стратегії управління капіталом може бути і іншим. Наприклад, рейтинг показників надійності буде більше при пріоритетному збереженні стійкості і ліквідності банку, а рейтинг показників використання і рентабельності капіталу зросте при стратегії, яка спрямована на максимальне досягнення прибутку.

Далі залежно від того, наскільки значення коефіцієнта аналізованого банку далеко від нормативного, привласнюється та або інша кількість балів, наприклад відповідно до таблиці 3. При закінченні розрахунку агрегованого показника розраховується сума добутку привласнених коефіцієнту балів на його рейтинг:

$$A_k = \sum_{i=1}^n r_i b_i, \quad (3)$$

де A_k – агрегований показник адекватності;

r_i – рейтинг i – го показника (сума всіх рейтингів, використаних показників дорівнює 1);

b_i – бали i – го показника, привласнені на відхилені фактичного значення від нормативного.

Таблиця 3.
Оцінка відхилень коефіцієнтів від нормативних значень

Коефіцієнти	Рекомендоване значення	Суттєво нижче норми	Небагато нижче норми	Норма	Небагато вище норми	Суттєво вище норми
К1	Мін.0,1 0,11	100	80	50	60	70
Кн	Оптим.1	90	60	50	60	80
Квк	Мін.1	100	70	50	60	70
Кф	Оптим.3	70	60	50	60	70
Кз	Оптим.1	70	60	50	60	70
Кім	Макс.1	70	60	50	80	100
Кзз	Мін.0,1	100	80	50	60	70
Кр або ROE	Мін.0,1	80	60	50	50	60
Км	Мін.8	100	90	50	50	60
Агрегований показник адекватності (A_k)	-	100	70	50	70	100

Приведена методика дозволяє здійснювати як внутрішню так і зовнішню оцінку платоспроможності банку. До введення цієї методики проводилась тільки зовнішня оцінка: спеціалістами НБУ у процесі розрахунку економічних норм. Введення методики зовнішньої оцінки з боку МОВ дозволить регіональним контролерам оперативно реагувати на негативні ситуації, які пов'язані з платоспроможністю, та своєчасно застосовувати консультативні та інформаційні заходи з їх усунення. Такий показник представляє особливий інтерес при порівняльній характеристиці або з аналогічними показниками інших банків, або при аналізі динаміки, або при виявленні відхилень фактичних значень від планових. У будь-якому випадку порівняльна оцінка вимагає певного рівня прозорості банківської діяльності, що відображено і положеннях Базеля II.

Висновки. Впровадження нових підходів до впливу на якість капітальної бази і стимулюванню банків тримати капітал вище за мінімальний рівень, за оцінкою Базельського комітету, закладені в ефективному використанні ринкової дисципліни. Сила дії ринкової дисципліни на динаміку капіталу полягає в прозорості, об'єктивності і доступності банківської інформації призначеної для зовнішніх користувачів – учасників ринку. Виявивши з аналізу опублікованої звітності елементи

ризик, контрагенти можуть вимагати від банку підвищених ризикових премій (відсотків і тарифів), додаткового забезпечення і інших заходів безпеки в процесі операцій і договірних відносин. Виявлене регіональними контролерами МОВ невиконання банком умов може спонукати існуючих клієнтів залишити банк, а потенційних – відмовитися від його послуг. Цілеспрямований тиск регіонального контролю з боку МОВ примусить менеджерів і власників банку ефективно розміщувати свої засоби і нарощувати капітал, допоможе стримати розповсюдження системних ризиків. Більш того, самі органи регіонального контролю повинні бути зацікавлені в якості публікованої інформації, що дозволяє їм виявляти потенційні проблеми на початковій стадії розвитку і ідентифікувати тенденції не тільки для окремих кредитних організацій, але і для банківської системи в цілому.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2014р.

ТОВ "ДКС Центр"